

Bożena Beba

Seminarium naukowe na temat postmigracyjnego społeczeństwa Warmii i Mazur

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 481-482

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bożena Beba

**Seminarium naukowe
na temat postmigracyjnego społeczeństwa
Warmii i Mazur**

27 listopada 1991 r. odbyło się w Olsztynie seminarium naukowe zorganizowane przez Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, poświęcone problematyce postmigracyjnego społeczeństwa Warmii i Mazur. Miało ono na celu przedstawienie pewnego etapu rozwoju myśli naukowej dotyczącej kultury regionu oraz zaakcentowanie specyfiki tej kultury zawierającej się w postmigracyjnym charakterze społeczeństwa Warmii i Mazur.

Pośród siedmiu wygłoszonych referatów za prekursorskie uznać trzeba wystąpienie dr. hab. Andrzeja Saksona z Instytutu Zachodniego w Poznaniu. W referacie zatytułowanym „Specyfika procesów społeczno-kulturowych społeczeństw postmigracyjnych” sformułował on po raz pierwszy propozycje teoretyczne dotyczące specyfiki rozwoju społeczeństw postmigracyjnych, co dotyczy również społeczeństwa Warmii i Mazur. Rozwój tego typu społeczeństw przebiega jakby dwiema równoległymi, wzajemnie dla siebie znaczącymi drogami. Pierwsza z nich zmierza ku kształtowaniu regionu i kultury regionalnej, w czym pierwszorzędne znaczenie należy przypisać rozwojowi świadomości tożsamości kulturowej mieszkańców. Druga droga to procesy modernizacyjne, przebiegające w różnych sferach kultury — zarówno ekonomiczne, jak i te związane z kulturą masową. Procesy modernizacyjne nakładają się niejako na wewnątrzregionalne, dając w efekcie ową specyfikę kulturową społeczeństwa postmigracyjnego.

Jak podkreślał wielokrotnie mówca, istotne znaczenie dla wyjaśniania większości zjawisk kulturowych mają procesy demograficzne. Od typu osadnictwa i charakteru migracji zależy dalszy rozwój społeczny i kulturowy. Kompendium wiedzy na ten temat stanowił referat prof. dr. hab. Jerzego Suchty, zatytułowany „Znaczące procesy demograficzne w rozwoju kultury społeczeństwa postmigracyjnego Warmii i Mazur”. Autor zwrócił uwagę na fakt prawie całkowitej wymiany ludności na obszarze regionu, jako następstwa decyzji po zakończeniu II wojny światowej. Powojenna ludność osadnicza, pochodząca z różnych regionów II Rzeczypospolitej, wraz z ludnością autochtoniczną ukształtowały z czasem nowe społeczeństwo postmigracyjne o bogatej mozaice kulturowej. Społeczeństwo to charakteryzowało się przez wszystkie lata powojenne znacznym natężeniem migracji, młodością mieszkańców oraz „wiejskością” kultury.

Znaczna ruchliwość przestrzenna, jako jedna z cech społeczeństwa postmigracyjnego, jest w poważnej mierze udziałem migracji ze wsi do miast. Problem ten omówił dr Bronisław Sałuda, w referacie „O sytuacji ludności wiejskiej na Warmii i Mazurach po 1945 r.” Zwrócił on uwagę na bardzo istotny czynnik przywiązania do ziemi, którego zabrakło wśród ludności osadniczej, a który gdzie indziej odegrał istotną rolę w przeciwstawianiu się antychłopskiej polityce ustroju socjalistycznego. Niekorzystny dla rozwoju gospodarki chłopskiej okazał się fakt znacznej pegeeryzacji ziemi w regionie, co stwarzało widoczne, stałe zagrożenie dla rolnictwa indywidualnego. Niepewność

i zagrożenie, to cechy charakteryzujące sytuację ludności w regionie; spowodowały one w konsekwencji wyludnienie się obszarów wiejskich i wzrost areału ziemi niczyjej.

W kolejnym referacie, zatytułowanym „Mniejszości narodowe w postmigracyjnym społeczeństwie Warmii i Mazur”, dr Bożena Domagała przedstawiła ten tak bardzo istotny dla regionu problem mniejszości narodowych — ich tożsamości kulturowej i świadomości przynależności narodowej. Akcja osadnicza po roku 1945 oraz kolejne fale migracji ludności autochtonicznej na Zachód w latach pięćdziesiątych, siedemdziesiątych i osiemdziesiątych oraz represyjna w zamyśle akcja przesiedlenia części ludności ukraińskiej, doprowadziły do spotkania w regionie czterech przynajmniej kategorii społecznych o różnym poziomie i treściach identyfikacji narodowych — Mazurów i Warmiaków, etnicznych Niemców, Ukraińców oraz osadników i repatriantów polskich (z czwartą z wymienionych grup wiąże się bardziej problem tożsamości kulturowej niżli świadomości narodowej, w związku z czym została ona w rozważaniach autorki świadomie pominięta). Wobec każdej z pozostałych grup prowadzona była określona polityka, która zmierzała do zatracenia poczucia ich odrębności kulturowej i narodowej. Istnieje pewne rozpoznanie, jeśli chodzi o konsekwencje tej polityki w odniesieniu do Mazurów i Warmiaków, natomiast problem ukraiński ciągle czeka na swojego badacza.

Następne dwa referaty, dr Bożeny Beby i ks. dr. Juliana Żołnierkiewicza, bardziej niż z wewnątrzregionalnymi wiązały się z procesami modernizacyjnymi, o jakich była mowa w wystąpieniu dr hab. A. Saksona. W referacie zatytułowanym „Społeczeństwo postmigracyjne u progu gospodarki wolnorynkowej” dr B. Beba rozważała występowanie i realizowanie w społeczeństwie postmigracyjnym takich postaw, jak pracowitość, oszczędność, uczciwość, solidność, jako nieodzownych do podejmowania działań wolnorynkowych na wzór zachodnioeuropejski. Wyniki badań empirycznych prowadzonych w Olsztynie w latach osiemdziesiątych wskazują, że są one słabo akcentowane w badanej społeczności. Bardziej znacząca dla ekonomicznych działań i zachowań jest pracowitość pojmowana jako specyficzna zaradność życiowa, kojarzona ze sprytem, cwaniactwem, a częstokroć wręcz z akceptowaną nieuczciwością, zwłaszcza w powiązaniu z instytucjami i osobami reprezentującymi organizację i własność państwową. Spostrzeżenia dr B. Beby znalazły potwierdzenie w referacie ks. dr. J. Żołnierkiewicza — „Kształtowanie postaw moralno-społecznych w rodzinach w świetle badań przeprowadzonych na terenie miasta Olsztyna”. Dotyczyły one również lat osiemdziesiątych. W ideale życiowym, jaki rodzice chcieliby wszczepić swoim dzieciom, postawa pracowitości znajduje jedną z najniższych ocen, równie nisko ceniona jest jako środek doskonalenia osobowości.

Dr Halina Murawska w referacie „Uwagi o stylu życia imigrantów wiejskich w mieście” podjęła znamienne dla społeczeństwa postmigracyjnego temat enkulturacyjny ludności wiejskiej w mieście. Zaprezentowała wyniki badań prowadzonych w Ostródzie w latach osiemdziesiątych. Zwróciła uwagę na bardzo powolny proces przełamywania się kultury wiejskiej (częstokroć pozostającej jeszcze na poziomie ludowej) w warunkach miasta. Autorka analizowała to zjawisko na przykładzie identyfikacji z miejscem zamieszkania, wyrażanej społeczną aktywnością i zainteresowaniem sprawami miasta oraz na przykładzie religijności badanej grupy migrantów wiejskich w mieście.

Dyskusja dotyczyła głównie zaprezentowanego podczas seminarium zakresu problematyki dotyczącej społeczeństwa postmigracyjnego. Krytycznie w tej sprawie wypowiedzieli się mgr M. Filipkowski i mgr M. Świetlik; zwracali uwagę na niewyczerpanie tematyki oraz na niekonsekwencję wobec założeń teoretycznych zawartych we wstępnym referacie. Odpowiedzią na te zarzuty było wystąpienie doc. dr. Edmunda Wojnowskiego, który stwierdził, że seminarium odzwierciedla stan badań nad społeczeństwem postmigracyjnym Warmii i Mazur. Jest próbą teoretycznego ujęcia tego problemu i potraktowania go jako całości. Uświadamia, jak wiele jest do zrobienia, aby obraz tego społeczeństwa mógł zostać przedstawiony w pełniejszym kształcie, w całej jego złożoności.